

Lesbrief 'Het geheim van Kaidara' een zandverhaal

VOORAF

Naar de voorstelling

Er gaat iets bijzonders gebeuren. Iets, wat anders is dan anders. Voor iedereen is het prettig als dat een feestje wordt. Daarom is het goed als kinderen weten wat er van ze verwacht wordt en wat hen te wachten staat.

Het kijken naar een voorstelling is wat anders dan bijv. TV kijken of een film. Het is goed de leerlingen hier iets over te vertellen.

Wat zijn de verschillen?

Je kijkt en luistert naar een levend mens die jou ook kan zien en horen

Je kunt de verteller daarom niet harder of zachter zetten, of stoppen.

Je kunt tussendoor niet praten of weglopen, ook snoepen of eten hoort er niet bij.

Je bent niet alleen – alle andere mensen in de zaal horen en zien hetzelfde

Soms vraagt een verteller je wat, dan kan je gewoon antwoord geven, net als op school. Vraagt de verteller je om mee te doen? Doe dan gerust mee.

Wie is de gast? Wie is de gastheer?

Het kan zijn dat er kinderen van andere klassen of scholen bij de voorstelling zijn. Of dat jullie naar een andere plek gaan. Bespreek dit met de kinderen, wat vraagt het van ze?

Is de voorstelling op een andere locatie bereid de kinderen voor op de reis, hoe gedraag je je als gast op een andere school/ in het theater. Of: hoe ontvang je je gasten?

Over vertellen (achtergrond voor de leerkracht)

We gaan luisteren naar een verhaal dat verteld wordt. Vertellen van verhalen is zo oud als de mensheid. Zeker voor er boeken kwamen waren het de verhalenvertellers die de mensen meevoerden naar andere steden en landen, die avonturen vertelden, of de laatste nieuwtjes. En ook nu nog zit in ieder mens een verteller; luister op een verjaardag of tijdens de middagpauze maar eens naar de verhalen die er voorbijkomen.

Zeker als je voor de klas staat, kun je niet om het vertellen van verhalen heen. Of het nu om geschiedenis of rekenen gaat; de lesstof moet zo boeiend worden overgebracht dat ze “haast vanzelf” begrepen wordt. Ga voor uzelf eens na welke meester of juf u zich herinnert van vroeger. Negen van de tien keer is dit de meester/juf die zo prachtig en spannend kon vertellen of voorlezen.

Voorlezen gebeurt gelukkig nog steeds, maar vertellen is absoluut een andere beleving.

Een verteller houdt oogcontact met zijn publiek, waar de voorlezer moet schakelen tussen boek en publiek. De voorlezer zit met zijn handen en lijf ‘vastgebonden’ aan het boek; de verteller kan handen en lijf inzetten om het verhaal kracht bij te zetten.

Een ander groot voordeel van vertellen is, dat de verteller niet vast zit aan een letterlijke tekst, maar kan inspelen op het publiek, kan improviseren. Hij kent de verhaallijn, weet welke dingen echt belangrijk zijn en waar hij kan afwijken.

Vooraf praten over het verhaal

Als kinderen vooraf al een beetje weten wat ze gaan zien en horen, halen ze meer uit de ervaring. Dat kunt u bijvoorbeeld als volgt doen

1. Er is een trailer van onze voorstelling op Youtube, die kunt u laten zien en dan bespreken met de leerlingen. Zoek op Youtube ‘Het geheim van Kaidara’ of gebruik deze link: <https://www.youtube.com/watch?v=UpisobyFHiA>
2. Leg een berg zand op tafel in de kring (of haal een zandtafel bij de kleuters) en associeer met de kinderen over zand: waar kennen ze zand van? Op welke plekken heb je veel zand? Hoe spelen ze nu of vroeger met zand? Wat kan je maken met zand? Waar ter wereld kom je zand tegen?
3. Kies vooraf een thema uit het verhaal waar u met de kinderen over praat. Het verhaal is gebaseerd op een oud verhaal van het Peul-volk, door ons bewerkt. Het barst van de thema’s, onderstaand rijtje is zeker niet uitputtend – elke voorstelling is er weer een kind dat er iets anders uit haalt:
 - Vrienden maken en vrienden kwijt raken
 - Een sprong in het onbekende: In een totaal andere wereld de weg vinden. Wie kent dat?
 - Spelen en fantaseren aan de ene kant – serieus en volwassen ‘moeten’ zijn aan de andere kant. Houdt spelen ooit op?
 - Levensgevaar: ken je situaties die levensgevaarlijk waren en wat deed je?
 - Jouw waarheid en de waarheid
 - Andere culturen (zoals die van het Peul volk of andere woestijnvolken)
 - Wat is echt belangrijk in je leven? Laat kinderen bijvoorbeeld hun grootste schat mee naar school nemen.
 - Verschillende (natuur)godsdiensten: in welk geloof zijn de kinderen zelf opgevoed en welke heb je nog meer op de wereld?
 - Thuis komen: wat is het fijne van jouw thuis?

Tip: stel de vragen zo dat er geen goed/fout antwoorden mogelijk zijn. Als een kind niet duidelijk kan vertellen wat hij bedoelt is het goed om door te vragen, maar is het ook goed om open te luisteren. Misschien heeft het kind een wonderlijk antwoord, zoek dan uit wat de associatie is met het onderwerp of de vraag.

Groep 8: Gaat u met groep 8 naar de voorstelling dan verdiept u de ervaring om vooraf te praten over volgend jaar – de overgang naar de middelbare school. Het maken en kwijtraken van vrienden en de sprong in het onbekende hebben daar zeer mee te maken. Het verhaal is in feite een oud inwijdingsverhaal dat verteld werd over dit soort belangrijke overgangen in het leven (kind naar volwassene in de Peul cultuur, kind naar jongere in de onze). Kom er na de voorstelling dan nog eens op terug: herkenden ze dat thema in de voorstelling?

OP DE DAG ZELF

Plassen vóór aanvang svp

Laat de kinderen 10 minuten voor aanvang van de voorstelling naar het toilet gaan.

Opstaan tijdens de voorstelling om een plasje te doen, haalt zowel de kinderen als de speler uit de concentratie. Probeer dit daarom te vermijden.

De praktijk leert, dat wanneer er één gaat er meer volgen en er onrust ontstaat in de zaal.

Ga maar lekker zitten

De voorstelling duurt ongeveer 50 minuten. Er is geen pauze tussendoor.

Wijs de kinderen hier op, zodat zij zich hier goed op kunnen instellen.

Kom op tijd en zorg voor rust in de zaal

Zorg vooral dat iedereen tijdig aanwezig is dwz. dat er tijd is om de jassen en eventueel schoenen uit te doen en om iedereen op tijd op zijn plek in de zaal te hebben. Het is handig als de leerkrachten verspreid tussen de kinderen zitten. Meegekomen ouders kunnen achteraan plaats nemen; ook zij zijn publiek en voor hen gelden dus dezelfde regels als voor de kinderen. Is er één kind bij dat echt niet wil? Laat die liever met een ouder of leerkracht de zaal uit gaan, inplaats van luidkeels het voor een hele groep minder leuk te maken

Begeleidt de leerlingen in groepjes de zaal in. Plaats kleinere kinderen vooraan.

Haal praatgrage kinderen uit elkaar.

Verspreid je als leerkracht of ouder over de zaal.

Bij voorkeur op de laatste stoeltjes van een rij, aan de linker of rechter zijkant.

Foto's

Het maken van foto's tijdens de voorstelling is geen probleem, als u zonder flits kunt fotograferen. Zorg daarbij dat het de aandacht van de kinderen niet stoort. Zitten er leuke bij?

Mail foto's na afloop naar nancy@wiltink.nl

Het einde

Na afloop van de voorstelling klapt publiek om te bedanken. Hierna verlaten de kinderen de zaal. Zeker bij meerdere scholen/klassen is het goed als de leerkrachten dit in overleg met elkaar doen.

NA AFLOOP

Praten over het verhaal

1. Het is vaak heel goed om als allereerste na de voorstelling gewoon eens de kinderen langs te gaan en te inventariseren wat ze wel of juist niet leuk vonden aan de voorstelling. Maak er een rondje van waarin je afsprekt dat je niet reageert op wat er gezegd wordt. Soms helpt het om kinderen eerst te laten opschrijven wat hun antwoord op die twee vragen is, dat voorkomt dat ze elkaar alleen maar napraten.
2. Vragen over het verhaal? Wat wij – de makers – bijzonder op prijs stellen: als kinderen vragen hebben waar de rest van de klas ook niet zo 1-2-3 een antwoord op weet, dat u ons die toestuurt. Graag een selectie maken van de 1 tot 5 ‘beste’ vragen. We sturen altijd een antwoord terug: nancy@wiltink.nl
3. Wat herken je in het verhaal? Onder ‘Vooraf’ vindt u een hele lijst met mogelijke thema’s waar u het met de kinderen over kunt hebben. Het is leuk om dat gesprek zowel vooraf, als na afloop te voeren: herkennen ze dat thema in de voorstelling? Vaak moeten kinderen even op weg geholpen worden om in te zien, dat het verhaal een metafoor is: je kunt het vertalen naar soortgelijke mensen en situaties in het leven hier en nu. Ook als u niet vooraf over (één van de) thema’s met de kinderen heeft gepreut is het interessant om te ontdekken wat iedereen in de klas herkent: wie is wel eens zomaar een onbekende plek in gelopen? Wie heeft er wel eens onenigheid gehad met zijn vriend(in)? Wie herkent zichzelf meer in Hamidi, wie is meer een Hamoudou?

Zelf tekenen met zand:

Na de voorstelling willen veel kinderen het zelf ook eens proberen. Maak vooral gebruik van die impuls. De volgende tips kunnen helpen

- Ondergrond: glad en donker (dienblad) of een lichttafel
- Gebruik droog, gezeefd fijn zand, bijvoorbeeld wit kanariezand
- Let op, er is een groot verschil tussen in het zand tekenen (boter kaas en eieren) of met het zand tekenen (gebruik makend van dik/dun en licht/donker)
- Normaal is een zandtekening zo weg. Je kunt het met een camera vastleggen en zo zelf een zandverhaal maken van verschillende plaatjes achter elkaar. Maak dan bij voorkeur zwart wit foto’s, dan komen contrasten vaak beter tot zijn recht

Andere verwerking

Het verhaal is ook geschikt als opmaat voor:

1. Zelf een verhaal schrijven over een reis naar een andere wereld. Wees dan niet te bang voor moord- en doodslag: vooral jongens schrijven daar graag over. Leg liever uit dat

- dood in een verhaal of game niet hetzelfde is als dood in het echte leven: personages kan je ook zo weer levend maken, mensen niet.
2. Tekens verzamelen (ontdekken van metaforen): Kan je je dat voorstellen? Dat alles om je heen een grotere of diepere betekenis heeft? Een bel die gaat is het teken dat je geluk hebt vandaag, niet lopen op de strepen tussen de tegels, anders heb je ongeluk, kijken in de spiegel is een teken dat je niet alleen bent op de wereld. Kijk rond in de klas en verzin bij iets wat je ziet welk teken het is. Laat de kinderen dat op een kaartje schrijven en hang die op de betreffende plek.
 3. Een verhaal spelen: Dit verhaal naspelen – Maak groepjes van 4 kinderen en elk groepje krijgt een stuk van het verhaal. Bij 24 kinderen zijn dat er zes:
 - o Begin in de woestijn: H&H spelen en vertellen
 - o H&H zien een gat in de grond, ontdekking land beneden
 - o De drie tekens: slang, sporen, man met takken
 - o Bij Kaidara
 - o De terugweg: goede raad, regen, rivier
 - o Naar huis: de uitgang, terug in het dorp, de nacht alleen en de ochtend van de kroning (bij meer dan 24 kinderen kan je dit stuk en/of de heenreis opsplitsen)
 Weet je het nog? Je mag het natuurlijk een beetje veranderen, als je het niet meer precies weet, of als je vindt dat het daarvan leuker wordt
 4. Twee spelen Hamidi en Hamoudou – bij de uitvoering dragen die bijvoorbeeld een petje wat de Hamidi en Hamoudou van de volgende groep ook weer krijgen. De andere twee spelen rotsen/boom/regen/slang/buffels etc. Hoe kan je dat op een goede manier laten zien op het toneel?

Over de makers:

Antwoorden op vragen die we eerder toegestuurd kregen

Wat wij zo leuk vinden aan een verhaal vertellen en tekenen

Sylvia: We vinden het een buitenkansje dat we samen een voorstelling kunnen maken, terwijl we niet meer in hetzelfde dorp wonen. Theater maken is een mooi vervolg op samen spelen. Splend werken!

Je probeert het samen steeds beter te maken en soms heeft de één een vondst en dan de ander. Zoals die boter–kaas-en –eieren, toen we dat voor het eerst gebruikten als begin kregen we er lol in. Maar toen ik het aan het eind weer kon gebruiken was ik echt gelukkig, dan heb je iets uitgevonden.

Jullie hadden met z'n allen die buffelhoeven uitgevonden, dus je weet hoe fijn dat voelt.

Vertellen met zand is iets nieuws, dus we moeten zelf ontdekken wat het beste werkt.

Dat is spannend en dus leuk. Ik zoek uit wat van het verhaal het beste met woorden verteld kan worden en wat het beste met zand, zowel de bewegingen als de tekening .

Soms mag het zand eerder en soms de tekst.

Het is ook een beetje teken-topsport, ik maak wel dertig tekeningetjes in een voorstelling, maar het moet er makkelijk uitzien.

Ik hoop dat het kinderen weer op ideeën brengt, maar gewoon lekker kijken is ook goed.

Een verteller schildert met woorden en iedereen in het publiek maakt er zijn eigen beelden bij.

De voortdurend veranderende zandtekeningen prikkelen die fantasie

Is het verhaal dat we vertellen echt gebeurd?

We hebben ontdekt dat vertelde verhalen eigenlijk altijd al bestaan: soms zijn ze echt gebeurd, soms heeft iemand hetzelfde verhaal al eens eerder een beetje hetzelfde verteld. Een verteller - die dus niet tekst helemaal uit zijn hoofd leert - verzint zelf altijd h^oe hij of zij het verhaal verteld. Ga maar na: als je iets hebt meegemaakt doe je dat zelf ook. Je vertelt sommige dingen wel,

sommige dingen niet en heel vaak verander je ook iets, of verzin je stukjes die je niet meer precies weet. Vertel roodkapje maar eens na: dikke kans dat van alle kinderen in de klas er niet twee zijn die het precies hetzelfde vertellen.

In ons geval: dat wij vrienden van vroeger zijn is echt waar. We hebben echt veel getekend, gedanst en verhalen verzonnen. Dat Sylvia verliefd werd en we elkaar toen veel minder zagen is ook echt waar.

Het verhaal over Kaidara is gebaseerd op een echt oeroud verhaal van het Peul volk dat bij de Sahara woont. In het verhaal zoals ik het gelezen heb waren er drie jongens, er werd niets verteld over hoe ze waren, alleen hun naam. Een soort kwik, kwek en kwak, die zijn ook precies hetzelfde. In Kaidara kwamen ze negen tekens tegen, twee jongens 'verdwijnen' in Kaidara en toen de enige overlevende weer thuis was gekomen kwam een Kaidara-achtige man de tekens uitleggen. Eigenlijk een onbegrijpelijk en daardoor saai verhaal, behalve als je in de Sahara woont en je Kaidara al kent vanaf dat je heel klein bent. Dan snap je al die negen tekens ook veel beter. Wij hebben dat oeroude verhaal genomen en het op onze manier doorverteld. De oude kern zit erin, maar we hebben het zelf een soort nieuwe jas gegeven: we vertellen het op onze manier.

Wat vind Nancy zo leuk aan verhalen vertellen?

Daarmee is eigenlijk ook meteen jullie andere vraag een beetje beantwoord: dat verhalen alsmaar doorgegeven worden en onderweg veranderen: dat vind ik leuk. Om te schatgraven in verhalen. Wat kan dit verhaal betekenen als je het vertelt voor kinderen in Nederland in 2014? Waar gaat het dan allemaal over? Elke keer dat we het vertellen is dat een beetje anders en ik denk dat het ook voor jullie allemaal een beetje anders is. Voor kinderen van groep 8 is het misschien een verhaal over de stap naar de middelbare: alsof je in een gat in de grond springt waar alles anders is en waar je je vrienden van vroeger zomaar kunt kwijtraken. Dood in een verhaal is niet altijd echt dood: het is weg - verdwenen. Voor kinderen van groep 5 gaat het misschien over hebbertig zijn: als je spullen te belangrijk vindt, loopt het slecht af. Of het gaat over verhalen, of het gaat over bang zijn dat je zomaar dood kunt gaan, over verdwalen over verschillen tussen vrienden of gewoon: over twee jongens in de woestijn die een spannend avontuur meemaken. Er is niet één goed antwoord, als je het over verhalen hebt. En dat vind ik er zelf zo leuk aan. Het is één lange ontdekkingsreis. Voor mij gaat Kaidara daarover: over de kracht van verhalen. Dat je uit niets - iets kunt maken. betekenis kunt geven en beelden voor je kunt zien. Dat je even naar de woestijn kunt reizen, terwijl je op een stoel zit in Purmerend.

Is tekenen met zand moeilijk, Sylvia?

Tekenen met zand is niet moeilijker dan tekenen met potloden, wel heel anders.

Op de lichtbak is het donker waar zand ligt, dat is net als met potlood op wit papier.

Maar tekenen met zand lijkt ook op beeldhouwen, linoleum snijden of een poppetje knippen.

Je kan een vorm uitsparen door het zand er omheen weg te vegen, zelfs met twee handen tegelijk.

Dat kan ik niet met potlood. Ook kan je in één veeg een prachtig verloop van grijstinten krijgen waar je met een potlood een half uur over zou doen. Maar met zand heb je soms ook een bergje over waar je het niet kunt gebruiken, dat is met potlood nooit. En als ik op een dun laagje meer zand strooi, dan wordt het niet alleen donkerder maar ook licht doordat de korreltjes opzij springen. Soms gebruik ik dat effect om een maan of zon strooiend uit te sparen. Je moet dus blijven opletten wat er gebeurt en dan slim reageren. Daarin lijkt het meer op met verf een vlek maken en daar dan iets in zien.

Ik streef ernaar met mijn armbeweging en bijvoorbeeld een veer de grote lijn zo goed te krijgen dat ik maar weinig hoeft bij te werken. Vrolijk doorgaan als dat niet helemaal lukt is het moeilijkste. Ik vind het soms jammer dat ik een goede tekening niet kan bewaren. Daarom maak ik ook filmpjes, dan heb je een herinnering. Het voordeel is weer dat je geen stapels bijna gelukte tekeningen hebt. Die heb ik namelijk wel met inkt, waterverf en krijt. Ook gelukte. Het wegvegen voelt eigenlijk nooit vervelend, het heeft iets van eb en vloed. Je hebt steeds weer een nieuwe

kans om het beter of anders te doen. Zandtekenen is meer zoals dans en muziek. En vertellen. Je maakt het mee terwijl het ontstaat. Het is ook heel spannend dat bij het zandtekenen iedereen meekijkt, maar ik denk dat de tekening daar beter van wordt omdat de grote lijn al goed moet zijn. Het publiek is belangrijk, wat jullie zagen en hoorden heeft niemand buiten de zaal meegemaakt. De voorstelling bestaat alleen in de herinnering van wie er bij was, net als een mooie zonsopgang.

MEER WETEN

Tegenwoordig is er steeds meer informatie over vertellen te vinden. Er zijn opleidingen, festivals, podia en workshops, een verteltijdschrift en tal van websites vol handige informatie.

Websites over vertellen:

www.verteltheater.nl (theaterbureau voor vertellers)
www.vertellen.com (stichting vertellen)
www.vertelakademie.nl (opleiding)
www.beleven.org (volksverhalensite, de 'volksverhalenalmanak')
www.meertensinstituut.nl (historie en onderzoek)
www.deverhalenboot.nl (verteltheater Zwolle; jaarlijks vertelfestival)
www.devertelschuur.nl (verteltheater Bloemendaal)
www.storytellingfestival.nl (vertelfestival Amsterdam)

STEL ONS VRAGEN

Wiltink & Wybenga

Youtube teaser Kaidara: <https://www.youtube.com/watch?v=UpisobyFHiA>

Facebookpagina zandverhalen: Zandvertellingen Zandtekenaar Sylvia Wybenga

Website van Nancy Wiltink verhalen & vertellen: www.tuinaanzee.nl

Website van Sylvia Wybenga: <http://www.sylviawybenga.nl/>

Reacties, foto's en vragen (max. 5) via nancy@wiltink.nl en/of sylviawybenga@gmail.com